

КАР'ЄРНІ ОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена такій актуальній соціально-педагогічній проблемі як адекватність кар'єрних орієнтацій учнівської молоді реаліям сучасного суспільства. На підставі результатів отриманих в ході дослідження підготовленості учнів ПТНЗ до вибору й реалізації професійної кар'єри автор виокремлює фактори впливу на вибір професії учнями.

Ключові слова: кар'єрні орієнтації, професійна освіта, учні

Однією з актуальних соціально-педагогічних проблем є адекватність кар'єрних орієнтацій учнівської молоді реаліям сучасного суспільства. Завищені кар'єрні очікування, що не можуть бути реалізованими за об'єктивними обставинами, в майбутньому можуть обумовити необхідність докорінної зміни освітньо-професійної траєкторії, втрати часу та фінансових засобів на набуття професії, що не відповідає можливостям молоді людини тощо. За такого підходу одним із завдань освітньої установи є надання учневі психолого-педагогічної допомоги стосовно реалістичного вибору та побудови професійної кар'єри.

Сутність професійної кар'єри досліджувалася як зарубіжними (Д. Вінтер, А. Деркач, А. Маркова, Д. МакКлеланд, Д. Сьюпер, Е. Шейн та ін.), так і вітчизняними авторами (Л. Єршова, В. Лозовецька, В. Орлов та ін.). Особливості розвитку кар'єрних орієнтацій молоді, які суттєво впливають на успішність професійної кар'єри, відображено в публікаціях Є. Бондарчука, Л. Карамушки, Ю. Коломейцева, Є. Могільовкіна, Д. Холанда та інших дослідників. У роботах зазначених авторів розкрито суть та структуру кар'єрних орієнтацій, їх види, визначено психологічні умови оптимізації розвитку кар'єрних орієнтацій. Проте, поза увагою дослідників залишилися основні тенденції розвитку кар'єрних орієнтацій учнівської молоді на етапі фахової підготовки в умовах закладів професійно-технічної освіти. Метою цієї статті є висвітлення результатів дослідження особливостей кар'єрних орієнтацій учнів закладів професійної освіти.

У 2016-17 навчальному році співробітниками лабораторії професійної кар'єри Інституту професійно-технічної освіти разом з працівниками Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти Вінницької області було здійснено дослідження підготовленості учнів ПТНЗ до вибору й реалізації професійної кар'єри. В опитуванні взяли участь 1680 учнів I-III курсів закладів професійної освіти Києва та Вінниці, Київської області, Вінницької та Волинської областей.

У ході експерименту зокрема досліджувалися фактори впливу на вибір професії учнями ПТНЗ. Встановлено, що із дев'яти факторів впливу на вибір майбутньої професії чільні три місця в їх ієрархії посідають фактори, що не пов'язані з педагогічним впливом, а саме: власне бажання; поради батьків, поради друзів та родичів. Наступні три місця посідають фактори, що зумовлені педагогічним впливом, але переважно в межах позакласної та позашкільної роботи

(відвідування гуртків, секцій; профорієнтаційна робота школи; профорієнтаційна робота закладу професійної освіти). Останнє місце, за суб'єктивним баченням респондентів, посідає профорієнтаційна робота служби зайнятості, хоча вона є найбільш затратною для державного бюджету в контексті проблеми підготовки учнівської молоді до вибору майбутньої професії. Також встановлено, що в тендерному аспекті дієвість факторів впливу на вибір майбутньої професії освіти за переважною більшістю параметрів практично співпадають й розрізняються в межах $\pm 2\%$. Єдиним фактором, де ця розбіжність є більшою, виявилась профорієнтаційна робота школи. Ефективною її вважають 37,9% опитаних дівчат і 62,1% опитаних юнаків, тобто різниця складає більш за 24%.

Дослідження факторів, що вплинули на вибір закладу професійної освіти свідчить про те, що їх ієрархія має такий вигляд: 1-е місце наявність підготовки до обраної професії саме в цьому навчальному закладі; 2-е місце – матеріально-технічне забезпечення закладу; 3-е місце – висококваліфікований педагогічний колектив; 4-е місце – безкоштовне навчання; 5-е місце - репутація навчального закладу; 6-е місце – якісна підготовка для подальшого вступу до вищого навчального закладу; 7-е місце – перспективи працевлаштування; 8-е місце рекомендації друзів, знайомих тощо; 9-е місце - прості умови вступу; 10-е місце – розташування закладу. Якщо вести мову про варіативність вибору навчального закладу, то майже 40% розглядали два варіанти, а понад 29% – три або більше варіантів вибору навчальних закладів для набуття професійної освіти. Відтак, лише біля 30% респондентів зробили безальтернативний вибір.

Аналіз мотивації вступу до ПТНЗ свідчить про те, що 9,3% респондентів обрали навчання у закладі професійно-технічної освіти лише тому, що їм «набридли навчання у загальноосвітній школі», 18,5% сподівалися спростити таким чином вступ до вищого навчального закладу, та 7% випускників загальноосвітніх шкіл змушені були піти до ПТНЗ тому, що не змогли пройти за конкурсом до іншого навчального закладу. Разом це становить 34,8%, що підтверджує відносно великий відсоток учнів (47,5%), які не мають чіткої впевненості в тому, що обрана професія відповідає їхнім матеріальним і духовним потребам. Як провідний мотив «отримати професію і працювати за нею» обрало 43% відсотки опитаних.

Аналіз очікувань учнів щодо результатів навчання у ПТНЗ дозволив з'ясувати, що 37,2 % опитаних очікують отримати в закладі практичні навички, які по його закінченню нададуть можливість приступити до фахової діяльності. Понад 27% опитаних учнів очікують від навчання можливості отримання в подальшому високих доходів, що також говорить про домінування нижчих потреб особистості. Ще 5 % учнів прагнуть лише отримати диплом, а не професійно необхідні знання, уміння і навички. Швидше всього, цей відсоток становить частина тих, хто розглядає навчальний заклад як сходинку на шляху до ВНЗ. Про престижність професії йдеться лише для 12,9% респондентів, що певним чином відображає низький рівень престижності робітничих професій у суспільній свідомості.

Вивчення особливостей професійних прагнень учнів ПТНЗ, свідчить про те, що прагнення бути професіоналом або реалізувати себе як особистість не очолюють ієрархію професійних планів респондентів. Чільні місця у ієрархії прагнень обіймають прагнення бути власником приватної фірми, підприємства (29,2%) та

бути керівником державного підприємства, установи, організації (17,6%). Прагнення щодо особистісної та професійної самореалізації у фаховій діяльності обіймають відповідно третє та четверте місця у відповідній ієрархії.

Сьогодні наявність вищої освіти прийнято розглядати як одну з умов успішної професійної кар'єри. Проте ставлення учнів закладів професійно-технічної освіти до необхідності та перспектив отримання вищої освіти не є однозначним. З числа опитаних майже 44% не планують у подальшому здобувати вищу освіту, але при цьому лише 18,5% вважають, що вища освіта для професійної діяльності за обраним фахом їм не потрібна, а достатньою є кваліфікація, набута під час навчання. Учні, що планують здобувати вищу освіту, серед причин свого вибору подальшої освітньо-професійної траєкторії зокрема називають небажання працювати (7,1%), розчарування в обраній професії та бажання спробувати себе як фахівця у іншій галузі (12,5%). Таким чином, результати опитування свідчать про те, що для 19,6% респондентів бажання одержати вищу освіту певним чином пов'язано з хибним професійним вибором, зробленим ще у загальноосвітній школі. Принагідно зазначимо, що наявність вищої освіти як обов'язковий фактор успішності професійної кар'єри розглядає лише 18,2% опитаних.

Одним із завдань дослідження було виявлення перспективних освітньо-професійних планів учнів ПТНЗ (див. табл. 1).

Таблиця 1

Освітньо-професійні плани учнів ПТНЗ (у%)

Освітньо-професійні плани учнів	1-й курс	2-й курс	3-й курс	Разом
працювати за обраною професією	55,5	61,4	55,5	57,5
працювати за іншою професією	21,3	16,6	22,3	20,0
по закінченню навчання планують поступати до ВНЗ.	23,2	22,0	22,2	22,5

Одержані результати свідчать, насамперед, про визначеність учнями власної найближчої освітньо-професійної перспективи, оскільки понад 99% респондентів вже прийняли відповідне рішення. Але при цьому лише 57,3% опитаних планують працювати за професією, набутою в ПТНЗ, а майже 20% планують її змінити. Понад 22% респондентів планують продовжити навчання у ВНЗ. Принагідно зазначимо, що орієнтація на подальше навчання у ВНЗ характеризується високим рівнем стабільності (коливання в залежності від року навчання біля 1%, в той час як для інших позицій коливання перебільшує 5% і є особливо виразним для 2-го курсу у порівнянні з 1-м та 3-м).

Вивчення наявності планів розвитку професійної кар'єри свідчить про те, що у переважній більшості учнів ПТНЗ (понад 93%) вони сформовані. Проте для більшості респондентів (52,5%) притаманною є наявність професійних планів лише на найближчу перспективу (до 5-ти років). На перспективу від 5-ти до 10-ти років планують кар'єру 27,8% учнів, а на віддалену перспективу (більш ніж на 10 років) - лише 12,8% опитаних. Водночас, переважна більшість респондентів (86,5% від загальної кількості) вважає, що потребують психолого-педагогічної допомоги у формі консультування з професійної кар'єри.

Список використаних джерел

1. Гриценок І. А. Проблеми формування кар'єрних орієнтацій учнів професійно-технічних навчальних закладів / І. А. Гриценок // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук, праць / Ін-т проф.-тех. освіти НАПН України ; [ред. кол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. - Павлоград : ІМА-прес, 2017. - Вип. 13. - С. 44-50.
2. Коломейцев Ю. А. Основные научные подходы к профессиональной карьере и карьерным ориентациям личности / Ю. А. Коломейцев, А. А. Жданович // Проблемы управления. - 2008. - №1(26).- С. 207-215.
3. Орлов В. Кар'єрні орієнтації суб'єктів сучасної професійної школи / В. Орлов // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук, праць / Ін-т проф.-тех. освіти НАПН України ; [ред. кол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. - Павлоград : МА-прес, 2017. - Вип. 13. - С. 15-21.
4. Професійно-технічна освіта : інформаційно-аналітичні матеріали за результатами констатувального етапу досліджень / за наук. ред. В. О. Радкевич, М. В. Артюшиної. - Київ: ІПТО НАГІН України, 2017. - 158 с
5. Цариценцева О. П. Карьерные ориентации современной молодежи: теория, эксперимент, тренинг: (монография) / О. П. Цариценцева // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. - 2010. - № 6. - С. 73-74.

The article is devoted to the urgent socio-pedagogical problem as the adequacy of students' career orientations to the realities of modern society. Based on the results obtained during the study of the students' vocational education and training to choose and implement a professional career, the author singles out the factors influencing the choice of profession by students. Keywords: career orientation, vocational education, students